

FETHULLAH GÜLEN, A PÁRBESZÉD APOSTOLA

SZIGETI JENŐ

„Nem hiszem, hogy volna a földön két szomszéd ország s két rokon nép, mely egymást oly kevésbé ismerné, mint a török s magyar nép. Mi csak a harc terén érintkeztünk, a béke napjaiban nem vevénk egymás dolgairól semmi tudomást.” (Szemere Bertalan 1853)¹

EGY MEGLEPŐ ÍTÉLET

Miért akkor a vádaskodás és a kegyetlen megtorlás – tesz ki fel a kérdést a kutatók. Meggyőződésem szerint ezt a különleges jelenséget, csak a vallástörténeti gyökerek figyelembevételével lehet megérteni. A sajtóhírek azt mutatják, hogy az elnök ellensége nem a vallástánító igazán, hanem a hívei, pontosabban azoknak a gondolkodása, akiket Fethullah Gülen arra intett, hogy pártpolitikában ne vegyenek részt, hanem építsenek egy toleráns, hívő iszlámot, aminek jelszavát éppen Gülen fogalmazta meg a New-York-i merénylet kapcsán: „Az iszlámban nem létezik terrorizmus. Az iszlám szerint egy embert megölni a hitetlenséggel ér fel”² A hatalom dühét jól mutatja, hogy *kétszeres tényleges életfogytiglani, valamint további 1900 évi börtönbüntetést, illetve hatalmas összegű bírói pénzbírságot kért egy törökországi ügyészség a hitszónok ellen. Az indoklás szerint Gülen által terjesztett „vírus” elterjedt egész Törökországban, ezért szükség van az ország „megtisztítására”. A török elnök felszólalásaiban ismét kilátásba helyezte a halálbüntetést.*³

A törökök nagy többsége muszlim, annak is a szunnita vagy hanafita ágát képviselik. Körülbelül 15-20%-ra becsülik az alevik számát, és nagy befolyása van a szúfi rendeknek (mevlevi, naksbandi) is. Az Atatürki szekularizációs folyamatoknak köszönhetően a vallás inkább kulturális örökség a törököknél, mint dogma. Sokan

¹ SZEMERE Bertalan: *Utazás keleten a Világosi napok után*, Budapest, Terebess, 1999. – <http://mek.oszk.hu/01001/01077> Letöltés 2016. augusztus 17.

² Nuriye AKMAN: „Az iszlámban nem létezik terrorizmus.” Az M. Fethullah Gülennek készített interjú összefoglalása, in Ergün CAPAN (szerk): *Terror és öngyilkos merényletek az iszlám szemszögéből*. Ford. Almak Eszter. Budapest, Dialógus Platform Egyesület, 2004, 1.

³ MTI. 2016.08.16. . www.hirado.hu/2016/08/16/ketzer-evre-mehet-bortonbe-fethullah-gulen. Letöltés: 2016, augusztus 17.

csupán formálisan muszlimok (születés jogán), de természetesen sokan valóban gyakorolják is a hitüket. A vallás beépül a legtöbb ember életébe. Isztambulban nyitott szemmel járva a hagyományosan toleráns török vallásosság megfigyelhető.

Mustafa Kemal Atatürk („minden törökök atyja”) (1881-1938)⁴ álma, hogy Törökországból a francia-republikánus laikus-modell szerinti szekuláris, köztársasági nemzetállamot hozzon létre, nem bizonyult könnyen megvalósíthatónak, legalábbis nem a kemali előírások értelmében. Egy török demokratikus politikai berendezkedés lehetősége, amely muszlim lakosságának valódi reprezentánsaként tud fellépni, csak a legújabb korban kezdett kibontakozni. A kemalizmus hat alappillére a „hat nyíl” – a republikanizmus, a nacionalizmus, a szekularizmus, az etatizmus, a popularizmus és a reformizmus – nem voltak képesek egy működőképes demokráciát megteremteni.⁵ Végül is azon bukott meg a fentről elrendelt nemzetállam projektje, hogy ez az ország José Casanova szellemes meghatározása szerint „az iszlamisták számára túl világinak, az alevik számára túl szunnitának, a kurdok számára pedig túl töröknek bizonyult. Egy olyan török állam, amelyben a társadalom többségét képező csoportok identitása és azok érdekei nem képesek nyilvános képviselőt találni, nem lehet reprezentatív török állam még akkor sem, ha modern republikánus elveken nyugszik.”⁶

Ez a megállapítás még a mostani feszültségek előtt született. A mostani kérdések gyökerei a muszlim szekularizmusban keresendők. Az európai szekularizáció története is azt mutatja, hogy az egyházi gyámságtól megszabaduló állam is használni akarja, ha másra nem manipulációs célokra – az egyházakat. Ugyanakkor a vallásokban is belső változások figyelhetők meg, melynek az a célja, hogy a szekuláris gondolkodású világban újraértelmezze a vallás szerepét. Ez Törökországban is

⁴ KERKESHÁZY József: *Az igazi Kemál: Egy köztársaság születése*. Első kiadás: Budapest, Pantheon, 1943. Második kiadás: Budapest, Terebess Kiadó, 2000.

⁵ 1931-ben a Köztársasági Néppárt programjában rögzítették a kemalizmus hat alappilléret („hat nyíl”), melyeket 1937. február 5-én az alkotmányba is belefoglaltak. Ezek:

- republikanizmus: az Oszmán Birodalom szultánátusával szemben a köztársasági rendszer bevezetése;

- popularizmus: a nemzeti érzelmek megerősítése, a „nép érdeke előbbre való bármely osztály- vagy csoportérdekénél”, az osztályok létezésének tagadása, minden olyan politikai irányzat (például kommunizmus) szigorú tiltása, mely osztályokra alapoz;

- etatizmus: az állam határozott szerepet tölt be a gazdaság irányításában;

- forradalmiság (reformizmus): a reformprogramban előírt változtatások megvalósítása az állam irányításával;

- nacionalizmus: új nemzettudat kialakítása; szekularizmus: az állam és a vallás kettéválasztása, a vallás teljes kiirtása a közéletből.

FLESCH István: *A kemalisták köztársasága. A Török Köztársaság története*, Budapest, Corvina, 2007, 35–41.

⁶ CASANOVA, José: „A vallás helyzete a szekuláris Európában.” 2000. *Irodalmi és társadalmi havilap*. 2010, 9.

így van. De a szekularizáció megértéséhez feltétlenül látni kell a török vallásosság néhány alapvető vonását.

Az iszlám kezdetben egyáltalán nem térített erőszakosan, s egy alapszabály szerint csak az tekinthető muszlimnak, aki saját elhatározásából lett azzá, kényyszer alkalmazása tehát tilos.⁷ Dr. Ibrahim Canan a hadisz professzora szerint „a muszlimok megengedték, hogy minden irányításuk alá tartozó nép gyakorolja a saját vallását. Nem volt semmi kifogásuk az ellen, hogy dzsámik, templomok és zsinagógák épüljenek egymás közvetlen szomszédságában. Sőt, a muszlimok és keresztények egyetlen imaház különböző részein együtt imádkoztak. Ez a nagyfokú tolerancia tulajdonképpen már akkor elkezdődött, mikor a Próféta a keresztények vasárnapi szertartásának helyéül dzsámit (Masjid al-Nabawi) jelölte ki.”⁸ Az iszlám korábbi szakaszában ez a toleráns magatartási mód sok helyen kimutatható. Hasonló esetet ismerünk Cordóbában az Andalúziai Umayyad uralom alatt.⁹ Külön vizsgálat tárgyát képezné, hogy ez a toleráns magatartási mód, hogyan változott meg. De a Gülen mozgalomról bizton állíthatjuk, hogy lényeges eleme ehhez a magatartási módhoz való visszatérés.

A muszlim vallás nem egy egységes vallás, hanem vallásrendszer, melyben az alapok mellett, amelyek egyformák, a szent iratok és a hagyomány különböző értelmezései során különböző magatartási formák, kegyességi gyakorlatok alakultak ki. Hogy egy példával éljünk: miközben az iszlám mitológiában a nőknek nem jut túlságosan hangsúlyos szerep, a törökök körében nagyon fontos figurává vált Fatma ana, azaz Fatima „anya”, Mohamed lánya, az előbb említett Ali felesége, akitől mellesleg Mohamed vér szerinti leszármazottai erednek. A vallástörténetesek szerint a különleges tisztelet mögött valószínűleg a régi török hitvilág női istensége, Umaj áll, ebből inkulturálódhatott.¹⁰ Ez a nők társadalmi szerepének másságára is rámutat.

Amikor a nők helyzetét vizsgáljuk, nem lehet minden muszlim állam kultúrája köré egyenlőségi jelet tenni, hiszen a kereszténység még egy vallásfelekezeten belül is szokásaiban, társadalmi viszonyaiban eltéréseket mutat. Egy apró kis történet jut eszembe. Néhány éve Isztambulban az írók és újságírók szövetségében tájékoztatón voltunk, ahol a Fethullah Gülen eszméit követő négy nagy törökországi szervezet életéről kaptunk kimerítő és pontos információkat. A szemmel láthatóan nagy

⁷ NÉMETH Pál: „Iszlám és térítés keresztény szempontból átgondolva.” in *Keresztény-zsidó teológiai évkönyv. 2015.* szerk. Szécsi József. Budapest, Keresztény - Zsidó Társaság, 157–162.

⁸ CANAN Ibrahim: Az iszlám mint a béke és a tolerancia vallása. in CAPLAN, Ergün (szerk.): *Terror és öngyilkos merényletek az iszlám szemszögéből.* Ford. ALMAK Eszter, Budapest, Dialógus Platform Egyesület. 2008, 12–13.

⁹ ÖZDEMİR, Mehmet: *Endülüs Müsülmanlart* (Andalúziai muzulmánok), Ankara, 1994, 1/68.

¹⁰ BICSEI Mónika – IVANICS Mária: *A török népek vallása*, Szeged, SzTE Altajisztikai Tanszék – MTA Turkológiai Központ, 2014.

tektélyű elnök, aki az Egyesült Államokban szerezte diplomáját, számolt be a szervezet tevékenységéről. Itt kaptunk képet a Dialógus Platformok nemzetközi hálózatáról. A „főnököt” elkísérte a húszas éveinek elején járó titkárnője, gyönyörű, de szigorúan hagyományos viseletben. Egyszer csak föllállt, és kijavította a főnök hibás adatát. Mi, behúzott nyakkal figyeltük, hogy ebből mi lesz. Náluk, ahol a női egyenjogúság papíron biztosítva van, minimum elbocsájtás jár egy ilyen merész közbeszólásért, hiszen ez a mi normáink szerint nem más, mint a főnök „égetése”. De Isztambulban 2009 nyarán nem ez történt. A főnök elmosolyodott, bemutatta titkárnőjét és megkérte, hogy a hibás adatot javítsa ki és legyen segítségünkre. Úgy látszik, hogy Isztambulban tudják a szabályt: a „főnök” jön és megy, de a titkárnő, aki az adatok birtokában van, marad. A javításért a titkárnő jutalmat kapott.

M. Fethullah Gülen egy interjúbán, ahol arra emlékeztette az újságíró, hogy a Próféta felesége, Aisha hadsereget vezetett és ugyanakkor vallástudós is volt, ezt mondta: „Egy bizonyos értelemben mi nem különítjük el a férfiakat és a nőket. Egy bizonyos értelemben viszont vannak fizikai és pszichológiai különbségek. Véleményem szerint a nők és a férfiak ugyanannak az igazságnak kellene, hogy legyenek a két oldala, mint egy érem két oldala. A férfi nem létezhet nő nélkül, a nő nem létezhet férfi nélkül, együtt teremtették őket.”¹¹

A VALLÁS – KÉRDŐJELEKKEL

Valami történt a török iszlámban, aminek egyik elméleti megfogalmazója Fethullah Gülen – figyelniünk kell rá. Egy újfajta, a technikai civilizációt, és a nyugati toleranciát elfogadó, türelmes iszlám születik, ami ellensége a fundamentalizmusnak. Alap hitvallásuk: aki muszlim az nem terrorista, és aki terrorista az nem muszlim. Törökországban a vallás magánügynek tűnik. Senkit nem kényszerítenek arra, hogy mecsetbe járjon, vagy a müezzín imára hívó szavára földre boruljon. A vallás gyakorlása áldozatokat kíván; a török kormány, úgy tűnik, igyekszik a vallást szigorúan a magánszférába szorítani. Ugyanakkor a vallás aktív, társadalmat formáló erő ma is. Európai embernek megdöbbentő élmény egy-egy hajnali imának a végighallgatása. Sok mindent megérthet a mai önmaga elől is rohanó ember a meditáció szükségességéből.

Érdemes néhány szót ejtenünk a dervisekről is: ők az iszlám szerzetesei, misztikusai. Már Mohamed életében megjelentek olyan személyek, akik a vallás formális szabályainak betartását kevésnek érezték, és a személyes hitélet megerősítését, a belső út követését tekintették célnak. A keleti területek például a mai Afganisztán

¹¹ ÖZKÖK Ertugrul: „Hocaefendi beszél” (ford.) *Hurriyet*, 1995. január 23-30. – magyarul: M. Fethullah GÜLEN, *Tanulmányok, nézőpontok és vélemények*. New Jersey, The Light, 2006, 132.

és Észak-India elfoglalása után ez az irányzat megerősödött. Kezdetben csak egyes mesterek köré gyűlő tanítványok szétszórt csoportjairól volt szó, később azonban, a 12-13. századtól tényleges szerveződések, dervisrendek jöttek létre. Itt a tanítás továbbadása már nem csupán a mesterektől függött, hanem legalább részben intézményesítve volt, ami biztosította a fennmaradást, a folyamatosságot. Csakhogy a dervisek spirituális gyakorlatai, és életfelfogása számos ponton különböztek az iszlám hivatalos elképzeléseitől. Ezért sokszor támadták, sőt üldözték őket, hasonlóan az európai eretnekekhez.

Muszlim szent helyeken, mecsetekben járva megragadó volt az istentiszteleti szertartásokon résztvevő emberek megértése, barátságos közeledése. Ez a vallás más, mint amit mi Európában gondolunk róla, de más, mint az arab országok vallásos gyakorlata. Talán ki lehet mondani, hogy a török társadalomban most történik az iszlám hitnek egy olyan reformációja, visszafordulása a régi alapokhoz, mely sokban hasonlít a kereszténység történetének 16. századi reformációjához. Ennek a megfigyelése, vizsgálata az iszlám megértése szempontjából fontos feladatunk.

Érdekes ezzel a szekularizálódási folyamattal kapcsolatban Fethullah Gülen élménye: „Iszlám világ valójában nem létezik (...) Napjainkban az iszlámról, mint az egyén iszlámáról beszélhetünk. Élnek muszlimok a világ különböző pontjain, egyenként, egymástól elválasztva. Én személyesen senkit nem ismerek, aki tökéletes muszlim volna.” A baj okát abban látja, hogy a 11. századtól az abbászida korszaktól „az iszlám alapját képező széleslátókörűség kezdett beszűkülni. Egyre több jellemtelen ember jelent meg az iszlám világban, olyanok, akik képtelenek voltak másokat elfogadni, vagy magukat megnyitni mások előtt. Ez a szűklátókörűség a dervislakokban is megfigyelhető volt. Sőt, sajnálatosan még a medreszekben (teológiai iskolák) is megjelent. Természetesen szükség van rá, hogy ezeknek a tanoknak mindegyikét olyan emberek vizsgálják felül, akik saját területükön kimagasló eredményeket értek el”.¹² Gülen az iszlám egy spirituális formáját a demokrácia, az oktatás, a tudományok és a vallások közötti párbeszéd szilárd támogatásával vegyíti. Erdogan egy ezzel szembehelyezkedő irányvonalat (Milli Görüs) képvisel. Úgy tűnik, hogy az elnöknek, ennek a dialóguskészségnek a terjedése és terjesztése az igazi ellenfele, nem pedig Fethullah Gülen.

A toleranciát tanulni kell, nem veleszületett adottsága az embernek. A törököknél talán a történelem, a tapasztalatok értékelése volt a tanítómester. Az iszlám a Bizánci Birodalom örökébe lépő Törökországban mindig toleránsabb volt, mint ahogyan ma a terrorista merényletek világában elképzeljük. Illusztrálja ezt egy régi, hiteles kis történet.

¹² AKMAN Nuriye: „Az igazi iszlámban nem létezik terrorizmus”. Az M. Fethullah Gülen-nel készített interjú összefoglalása. in Ergün CAPAN, i.m. 3-4.

1613-ban a Száván, Pozsega és Bosznia között kereskedők utaztak egy hajón. A többségük keresztény volt és nem vették észre, hogy társaik között volt két muszlim is. Dél tájban egy kisebb vár mellett hajóztak, amikor a mecsetből felhangzott a müezzin fülhasogató erősségű éneke. Az egyik kereskedő kissé gúnyosan megjegyezte. „Ó, milyen szépen ordít ez a szamár!” Ezt a többiek előtt többször megismételte, amit nagy hahotázással fogadtak útitársai. Este mikor partot értek, az egész társaságot letartóztatták és kihallgatták. Kiderült, hogy a müezzin imára szólító énekére tett becsmérő megjegyzés miatt a két mohamedán utas feljelentette a kereskedőket. A kihallgatás után a kereskedőket szabadon engedték, csak a gúnyolódót küldték megvasalva, erős kísérettel a feljelentések és vallomások kíséretében Szarajevóba a boszniai fő kádihoz, a mollához. A vádlott szentségtörő megjegyzésének híre hamar elterjedt és a szigorú büntetés reményében sok kíváncsi muszlim gyűlt össze a tárgyalásra.

A molla a nyilvános kihallgatáson sorra megvizsgálta a pecséttel hitelesített vallomásokot, majd megkérdezte a vádlottól:

– Mondd fiam, milyen hiten vagy?

A vádlott némi húzódozás után bevallotta, hogy ő keresztény.

– Igaz-e, hogy a vádban foglalt becsmérő kifejezést használtad a müezzin énekekor?

– Igen – mondta reszketve a kereskedő.

– Jónak tartod-e a török hitet? – kérdezte váratlanul a molla.

A kereskedő nagyon megrettent, de mégis így válaszolt:

– Csak a magam keresztény hitét tartom jónak, mert Istennek csak a keresztény szertartások kedvesek.

A molla erre parancsot adott, hogy vegyék le a láncait, majd a pénzes-zacskójából leszámolt neki tizenöt akcsét és ráparancsolt:

– Menj haza békével, de a jövőben törekedj nagyobb megfontoltságra és tiszteletre.

Erre a váratlan lépésre nagy morgolódás, elégedetlenség támadt a török előkelőségek között. Becsmérelni kezdték a szerintük igazságtalan ítéletet. A molla csendet intett, és ezt mondta:

– Ha ez az ember török lett volna, karóba húzattam volna, vagy elevenen megnyúzatnám, hiszen szentségtörést követett el a maga és a mi vallásunkkal szemben, de mivel ragaszkodott a maga keresztény hitéhez, és ugyanazzal a rossz véleménnyel van a mi hitünkről, mint mi az övéről, az igazság érdekében kénytelen voltam felmenteni és kártalanítani az elszenvedett veszteségekért. Ha ugyanis büntethető lenne, akkor ezen az elven minden törököt ugyanezzel a büntetéssel kellene súlytani azokért a gyalázkodásokért, amelyeket a keresztény hit ellen elkövetnek.

Ezt a történetet nem egy török krónikás, hanem Marnavics Tomkó János boszniai püspök örökítette meg és a római Casanate Könyvtár egy féltve őrzött kézira-

tában maradt ránk.¹³ A molla lényegében a Korán előírásai szerint járt el. Ibrahim Canan szerint „a nem muszlimok saját jogrendszerüket szabadon alkalmazhatták az igazságszolgáltatásban. Ez annak az eredménye, hogy szabad vallásgyakorláshoz való jogukat is elismerték”¹⁴ Ha nem-muszlim muszlim bírósághoz fordult, vagy ügye ilyen bíróság elé került, akkor a Korán méltányosságra intett.¹⁵

A Kemal Atatürk-féle szekularizáció nem tudott mit kezdeni a dervisek vallásosságával, akiknek szerzetét 1925-ben rendelettel tiltotta be, és csak a Demokrata Párt hatalomra kerülése után, 1954-ben kaptak a mevlevi dervisek engedélyt arra, hogy decemberben két héten át előadhassák rituális kerengő táncukat, hogy révüljenek. Ez a török szúfizmus, az iszlám misztikus irányzatának jelképévé lett. A dervis volt a muzulmán szúfi irányzatú testvériség képviselője, aki a középkori kolduló rendek szerzeteseihez hasonlóan kegyelemkenyéren élt. Az egyes dervisközösségeket gyakran éppen az alkalmazott spirituális technikák fémjelzik. A mevlevik – magyarul a kerengő dervisek – a táncra helyezik a hangsúlyt. Ők Mevlana („Mi urunk” – valói neve Dzsalál ad-Din Rúmi) (1207-1273)¹⁶ követői, aki Konyában indította el ezt a mozgalmat. Rendkívül művelt értelmiségi család sarja volt. Ráadásul anyai ágon királyi vér csörgedezett az ereiben. Nem meglepő, hogy a kialakuló rend is meglehetősen arisztokratikus elveket vallott. Bár csak az Oszmán Birodalom területén alapítottak kolostorokat, sokáig a perzsa maradt a közösség nyelve. Míg a többi rend kolostorai gomba módra szaporodtak, a mevlevik alaposan megnézték, kivel kerülnek kapcsolatba: leginkább az uralkodó elitet célozták meg. Az akkor még éppen alakulóban lévő Oszmán államocská nem felelt meg az elvárásaiknak, a kapcsolatot sem vették fel az udvarral. Az ellenszenv kölcsönösnek látszik: az uralkodócsalád sem kereste a rend közelségét. Így eshetett meg, hogy a fővárosban valójában csak a 16. század végén jöttek létre az első tartósan működő kolostorok. Az igazi együttműködés pedig csak a 18. századra érlelődött meg.

A sors fintora, hogy az Oszmán Birodalom történetének alkonyán a hatalomhoz lojálisabb bektasik kerültek előtérbe.¹⁷ A rendet ugyan 1826-ban a janicsársággal együtt feloszlatták, de működésük nem szűnt meg, éppen csak részben illegalitásba vonultak. A század második felében a velük szemben alkalmazott szigor enyhült, a kolostorok újra működni kezdtek. A bektasik részt vettek a reformmozgalmakban, az állam alkotmányos átalakításának folyamataiban. A befogadó, sok mindenre nyitott gondolkodás pedig meglehetősen különös, elsősre talán meghökkentő

¹³ Ms. 4112. 23rv.

¹⁴ CANAN, Ibrahim: i.m. 14.

¹⁵ Szúra Al-Maida 5, 42: „Ha azonban (döntőbíró gyanánt) ítélsz, akkor méltányosan ítéld köztük! Allah szereti azokat, akik méltányosan járnak el.”

¹⁶ GERMANUS Gyula: *Az arab irodalom története*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1973, 101–102.

¹⁷ ÁGOSTON Gábor – SUDÁR Balázs: *Gül baba és a magyarországi bektasi dervisek*, Budapest, Terebess Kiadó, 2002.

terepet talált magának: a szabadkőművességet. Szalonikiben állítólag a bektasi kolostorok és a páholyok tagsága többé-kevésbé egybeesett. Köreiket látogatta a jövő embere: Musztafa Kemál Atatürk is. Addig a kerengő dervisek megmaradtak a régi spiritualitásuk mellett.

Rumi tanításának lényegét ebben a mondatban foglalta össze: „Nincs a szeretethez fogható tanító”. Mevlana kegyességét jól illusztrálja a „Csend” című verse, Simon Imre fordításában:¹⁸

Mehaltam
 Megszületett bennem egy új szeretet
 Kitárult előttem egy igazi Élet
 Válj eggyé a végtelenséggel
 Törd szét a börtön falát
 Szökj meg
 Szüless bele egy új színbe
 Azonnal cselekedj
 Sűrű felhő vesz körül
 Osonj ki észrevétlenül
 Halj meg és élj a csendben
 A nyugalom a legbiztosabb jele annak
 hogy meghaltál
 A régi életed egy eszeveszett rohanás
 volt a békeesség elől
 De most a szótlanság telihold tündöklök
 fenn az égen

Szemere Bertalan, a Kossuth-kormány minisztere a törökországi emigráció idején látogatta meg Isztambulban a kerengő dervisek perai kolostorát. Élményeiről így írt:

„Végre a sejk [elöljáró] megérkezik, s egy özbörrel beborított szőnyegen, két tanítvány közt guggolva leüle (...). Utána párosával jönnek be a dervisek, s előtte, bizonyos testtartással, egyenkint elvonulván, keleti modorban, a legmélyebb hódolattal hajták meg magokat, mit halkan, kimért ünnepi lejtő lépésekkel elvégezvén, vele szemközt a padozatra ülének le.

E dervisek öltözete áll egy barnás posztó süvegből, mely hasonló egy szájára állított virágcserephöz; egy fehér mellényből, egy hasonló színű s számtalan redőkből szedett szoknyából, egy ugyanolyan színű nadrágból, mely bokáig ér, szóval az egész könnyű, deli s kellemes öltözet, nem oly ügyetlen és rideg, mint szerzeteseinké.

¹⁸ <http://terebess.hu/keletkultinfo/rumi.html>

Minderre öltenek egy gallértalan, de ujjas bő köpenyt, zöldet, kéket, barnát, kinek mint tetszik, mert e részben egyenlőség nem kívántatik.

Majd kezdődék az imádkozás, kísérve mindenféle muzulmán hajlongásokkal, arcra borulásokkal, tagjártatásokkal, melynek vége levén, bő köpenyeiket a dervisek leveték, és sorban egymás után a fennálló sejk előtt bizonyos lejtő lépésekkel elvonulának. [...]

Midőn a csörgődob és egy lány fuvola kíséretében a zenekar orr- s torokhangon énekelni indult, íme a dervisek közül egy kinyitá karjait, és kezde maga körül keringeni, eleinte halkán, úgy, hogy meztlába a fényes padozaton semmi zörejt nem csinált, majd sebesebben, bő redős szoknyája mint egy szárny lebegett körül a légben, hasonlítva egy óriás fehér virág harang alakú szirmához, mely szára körül, kinyílt széles kört képez. Az első dervist egy második, ezt egy harmadik követé, míg végre valamennyi keringeni indult, a forgás szédítő örvényébe mintegy besodortatván. És így, keresztileg kitárt karokkal kerengtek folyvást, feltartóztathatatlanul, fejüket vállaikra eresztve, félig hunyt szemekkel, nem egészen bezárt ajakkal, mintha a könnyű lég egy vízhullám volt volna, mely őket magával ragadja; lejtéseik szabályosak, könnyűek, habzók valának, bennök semmi erőlködés, semmi látszó fáradság; forogtak szelíden, mint egy víztől hajtott malomka, s ami különös, bár sokan valának, s a hely nem éppen tágas, kerengésökben sem össze nem ütköztek, sem köreikből ki nem estek, sem a zene mérsékét egy percig el nem veszítették. [...]

Közéjük néha a sejk vegyüle, de ő csak járt, és nem kerengett, tapssal adva vagy a zenekarnak jelt a ritmust gyorsítani, vagy a kerengők fanatizmusát buzdítani. Mintegy fél óra múlva a zenekar elhallgatván, a dervisek megállapodtak, s mint előbb, ismét lassan, lejtő sétálással és kimért léptekkel járták egypárszor a termet körül.”¹⁹

Ennek a türelmes iszlámnak volt a nagy tanítója a kurd származású Bediüzzaman („korának legjobbja”) Said Nursi (1877–1960)²⁰, aki a harcos, vitatkozásra épülő iszlám ellenére hirdette: „Akárki, akit boldoggá tesz az, ha legyőz valakit vitában, irgalmatlan.” Másutt meg ezt mondta: „Nem nyersz semmit egy ilyen győzelemmel. Ha legyőzött volna téged a másik, kijavíthatad volna egyik hibádat. Magatartására az volt a jellemző, hogy visszahúzódott a társadalmi élettől, és tanulásra, imára és gondolkodásra koncentrált. A kemáli politikával szemben „mentális dzsihádot” követett. A világ problémáinak gyökerét a hit meggyengülésében látta. Szerinte nincs ellentmondás a vallás s a tudomány között, a boldogságok a kettő együttes

¹⁹ SZEMERE Bertalan: i.m. XIV. fejezet. Id. 1. jegyzet.

²⁰ Turner, COLIN and Hasan HORGUC: *Said Nursi. Makers of Islamic Civilization*. London, I. B. Taurus, 2009. – Abu Rabi, Ibrahim M. (ed.): *Islam at the Crossroads: On the Life and Thought of Bediüzzaman Said Nursi*. SUNY Series in Near Eastern Studies. Albany, State University of New York Press, 2003.

művelésével lehet elérni.²¹ Bediüzzaman hatása ma is jelentős. 6000 oldalas, monumentális Korán-magyarázata a muszlim „bázisközösségek” házi istentiszteleteinek alapja. Atatürk is megpróbálta felhasználni a vallási hatalmasságok elleni harcban, és egy fél évig Ankarában élt, még a parlament ülésén is részt vett, de hamar elhatárolódott a politikától. Visszavonulva megalkotta Korán-magyarázatait. Két könyve két kiadásban is megjelent magyarul. „A legnagyobb jel” és „A rövid szavak”.²² A Próféta szóbeli hagyományaira hivatkozva azt tanította, hogy Allah minden száz év elején küldeni fog egy nagy vallási tanítót, aki az iszlám közösséget (umma) megtisztítja minden rárakódott hiedelemtől. Hívei szerint sok olyan esemény történt meg, amit ő előre megjövendölt. Többek között előre elmondta a kommunizmus bukását és az Európai Unió létrejöttét. Sajat halálának idejét is előre versben leírta. Tanított a végidők jeleiről és Jézus második eljövételéről is. Ezt készíti elő a Mahdi (Vezető), aki megmutatja az embereknek a helyes irányt. Ő magát Mahdi előfutárának tartotta.

Korán-magyarázata és próféta jövendölései jelentős hatást gyakoroltak az emberekre. Követőit eleinte Risale-i Nur (A Fény üzenete) tanítványoknak hívták, a Bediüzzaman koránmagyarázatainak címéről elnevezve. 1982-ben négy külön ágra szakadtak. A legnagyobb csoport a ma egyre nagyobb befolyásra szert tevő Fethullah Gülen vezetette csoport, a Fény Társasága. Bülent Ecevit, Törökország miniszterelnöke mondta róla: „Gülen emlékeztet minket a toleráns iszlám nézőpontra, amely a szűfizmus Istenről, szeretetről és emberségről alkotott felfogásán nyugszik, és arra, hogy az iszlám összeegyeztethető a modernséggel, a demokráciával és a haladással.”

A TOLERANCIA APOSTOLA

M. Fethullah Gülen 1938-ban, mások szerint 1941. április 27-én született a kelet-törökországi Erzurumban. Több kiemelkedő muszlim tudós képezte, és az 1950-es évektől Said Nursi tanításai vonzották.²³ A modern természettudományos gondolkodás alapelveit is elsajátította. 1958-ban kitűnő eredményekkel levizsgázott. Izmirbe hívták szolgálatra. Itt kezdte végső formába önteni tételeit. Egyre népszerűbb előadó lett, mert beszédeiben, prédikációiban a kor sürgető, megoldásra váró kérdéseiről beszélt. Alap gondolata, hogy az értelmiség felvilágosodottabb gondolkodását össze kell hangolni a bölcs vallásossággal, amit a másik emberrel

²¹ Bediüzzaman SAID NURSI: A hit igazságai. A huszonkettedik szó. Istanbul, 2012, RUBA Ford: Kiss Zsuzsa Halima.

²² Mindkettő kiadója: Sözlér Nesriyat A. S. Istanbul, 1988 és 2003.

²³ Unal & Williams, Ali & Alphonse (ed.): *Advocate of Dialogue: Fethullah Gulen*. Fairfax, VA: *The Fountain*, 2000, 15.

törődni kész humanitárius tevékenységgel lehet érvényre juttatni. Körbe utazta Anatólia tartományait, előadásokat tartott mecsetekben, városi találkozókon, és sarki kávéházakban is. Mondandóját nem korlátozta szigorúan vallásos kérdésekre. Beszélt az oktatásról, a tudományokról, a darwinizmusról, a gazdagságról, a társadalmi igazságról. 1999-ben a politikai támadások elől és gyógykezelés céljából az Egyesült Államokba költözött, és Pennsylvániában telepedett le egy Saylorsburg nevű kis faluban. A hizmet (szolgálat) mozgalomnak szellemi (és nem adminisztratív!) vezetője lett. Könyvei magyarul is megjelentek.²⁴

A török társadalom jelentős többsége ma is mélyen hívő, vallásos, de ez a vallásosság soha nem volt szélsőséges. Látogatásaink nyomán bizton állíthatom, hogy Fethullah Gülen hívei jelentős befolyást gyakorolnak a társadalomra. Gülen 1981-ben visszavonult mint tanár a rendszeres oktatástól. 1988-1991 között a legnagyobb városok leghíresebb mecseteiben hirdette tanításait, majd konferenciákat szervezett, nemcsak Törökországban, hanem Nyugat-Európában is. 1998-ban a Vatikánban II. János Pál pápával a közel-keleti konfliktusról beszélgetett. Tárgyalt a Konstantinápolyi Ortodox Pátriárkával, a Törökországi Örmények Pátriárká-jával, a törökországi zsidók főrabbi-jával. 1999-ben részt vett a „Világ vallásainak Parlamentje” nevű szervezet fókvárosi konferenciáján, ahol „A vallások közötti párbeszéd szükségessége” címen tartott előadást.²⁵ Ebben a következőket mondta: „A világvallások közötti párbeszéd a vallás alapvető egységét keresi, a hit egyetemes-ségét. A vallás befogad minden hitet és fajt az emberi testvériség széles palettáján belül. Maga a vallás szellemisége, természete követeli meg a párbeszédet. A vallás, a prófétákon keresztül megerősíti és élteti az olyan egyetemes emberi értékeket, mint a szeretet, a tisztelet, a tolerancia, a megbocsátás, a könyörület, az emberi jogok, a béke, a testvériség, és a szabadság.”²⁶

Sajtónyilatkozatban ítélte el a szeptember 11-ei New-York-i terrortámadást. Ebben hangzott el: „Terrort soha nem alkalmazhatnak az Iszlám nevében vagy bármilyen muszlim cél érdekében. Egy terrorista soha nem lehet muszlim, és muszlim soha nem lehet terrorista. Egy muszlim egyedül a béke, jólét, és prosperitás követe és szimbóluma lehet.” Béketörekvéseiért a Texasi Egyetem 2003-ban az emberiség ötezer évének legjelentősebb békeharcosai közé választotta. Bartholomeosz pátriárka mondta róla: „Gülen mindnyájunk számára a harmónia és tolerancia egy példája, és magasrendű értékek modelljét testesíti meg az egész emberiség számára.”²⁷

²⁴ *Tanulmányok, nézőpontok és vélemények*, New Jersey, Light, Somerset, 2006. - *Allah Küldötte Mohammed - A Próféta életének elemzése*, Budapest, Gül Baba Alapítvány, 2008.

²⁵ *The Light*, New Jersey 2006, 39–60. – Rövidített változata: M. Fethullah GÜLEN, A vallások közötti párbeszéd szükségessége, Ford: ALMAK Eszter in. *Keresztény – Zsidó Teológiai Évkönyv* 2010. Szerkeszti SZÉCSI József. Bp. Keresztény – Zsidó Társaság, 1911, 75–89.

²⁶ Uo. 75.

²⁷ Prof. OKTEM, Niyazi: *Dialogus*, Zaman, 08.October, 1996.

Gülen mozgalmának három fő célkitűzése van. Az első az oktatás, ami szerinte az egyetemes igazsághoz vezető út legfontosabb kelléke. A mozgalom által létrehozott iskolák a legmagasabb szintű nevelést nyújtják, mert meggyőződésük: az iskola – beruházás a jövőre. A második eszköz a tömegmédiá felhasználása a békesség és a haladás érdekében. Ennek az érdekében segített létrehozni az Újságírók és Írók Alapítványát 1994-ben. A legutóbbi időkhöz a Gülen-mozgalom birtokában voltak a legjelentősebb török médiumok, TV-csatornák, hírlapok és folyóiratok.²⁸ Három évvel ezelőtt meglátogattuk az egyik napilapjuk, a Zaman székházát Isztambulban. Ez a lap napi egymillió példányban jelent meg török és angol nyelven. A szabad hírközlés hívei voltak. Lapjukban bármilyen politikai nézetű cikk megjelenhetett, de vele párhuzamosan hasonló terjedelemben az ellenvéleményt hangoztatónak is helyt adtak. Viszont vallás- és istenkáromló cikk, vagy pornográf tartalmú írás nem jelenhetett meg. Ez a lap is a múlté a többi kommunikációs csatornával együtt, a főszerkesztőjét bebörtönözték.

A harmadik célkitűzés a békés párbeszéd elősegítése, ami csak egymás tiszteletén és megbecsülésén alapulhat. Ez a vallások között épp úgy fontos, mint a politikai eszmerendszerek világában. Mindezeket a célkitűzéseket Gülen és hívei úgy akarják elérni, hogy távol tartják magukat a hivatalos pártpolitikától. Nem pártérdekek szerint, hanem a társadalom, az emberiség érdekében akarnak cselekedni. „A muszlimoknak be kellene szüntetniük, hogy ideológiai vagy politikai döntéseiket az iszlám köntösébe bujtassák, vagy, hogy pusztá vágyaikat vallási eszméknek tüntessék fel. Emiatt nyugaton az iszlámról egy eltorzult kép alakult ki. Vannak például egyetemek is, ahol az iszlámot, mint politikai rendszert tanítják a politológia, vagy nemzetközi kapcsolatok tanszékén.²⁹ Ez a felfogás él az elnyugatisodott muszlimok, valamint Ázsia és Afrika nem muszlim lakosságának többségében. Eléggé felemás módon, pont az olyan csoportosulások, melyek magukat az iszlám zászlója alatt tüntetik fel, exportálják és erősítik ezt a képet.”³⁰

Gülen egy sor újság, magazinok hasábjain, vezércikkekben fejti ki nézeteit. Különösen népszerű a „The Fountain” című angol nyelvű rangos folyóirat, amelyen keresztül véleményét, üzeneteit megoszthatja széles körű olvasótáborával. Számos, nagy példányszámú török folyóiraton keresztül is terjednek tanai (Yeni Ümit, Sizinti,

²⁸ TV állomások: „Samanyolu TV”, „Mehtap TV” és az angol nyelvű „Ebru TV”. Újságjaik: *Za-man*, és angol nyelvű társlapja: *Today's Zaman*.. Magazinjaik törökül: *Aksiyon*, *Sizinti*., *Yeni Ümit*, angolul: *The Fountain Magazine* - , arabul: *Hira* , hírügynökségük: *The International Cihan News Agency*.. rádióállomásuk: Burç FM (tr).

²⁹ GRIFFITH, Sidney: 'Sharing the Faith of Abraham: the 'Credo' of Louis Massingnon', *Islam and Christian-Muslim Relations*, vol. 8. No.2, pp. 193–210.

³⁰ GÜLEN, M. Fethullah: A vallások közötti párbeszéd szükségessége, Ford: ALMAK Eszter in *Keresztény-Zsidó Teológiai Évkönyv, 2010*. Szerkeszti Szécsi József, Budapest, Keresztény – Zsidó Társaság, 2011, 81.

Yagmur stb.) Cikkeinek százai mellett több mint negyven könyvet írt. Beszédei magnó- és videokazetták ezrei terjesztik szerte a világon. Számos könyvét fordították le németre, angolra, oroszra, albánra, japánra, indonéz és spanyol nyelvre. Mint ahogyan említettük, könyvei magyarul is olvashatóak. Nagy sikert aratott a terrortól szóló tanulmánygyűjtemény, ami Gülen indítására született, és benne a legjelesebb muszlim teológusok mondják el véleményüket az egyre másra történő öngyilkos merényletekről.

Hogy milyen mély ennek az újabb, most kibontakozódó vallási mozgalomnak a hatása, nehéz innen, ebben a zavaros időben megítélni. Nemcsak nagyszerű intézményeiket láttuk, hanem vendégek voltunk olyan otthonokban, ahol hetente – mint egy jó bázisközösségben – összejöttek 40-en, 50-en a Koránt tanulmányozni, meg Fethullah Gülen könyveit, tanításait megbeszélni. Nem tudom, hogy ez ma így van-e, hiszen bűnjelként szokás lefoglalni Fethullah Gülen könyveit. Az egymás tiszteletén alapuló kölcsönös jóindulat túlér az igaz tanításon, mert a másik csak akkor lehet igazán felebarát, ha megtanuljuk egymást kölcsönösen tisztelni. Ez az alapelv viszont Gülen könyvei nélkül is igaz.

Végül egy idézet még M. Fethullah Gülentől, az 1999-ben elmondott „A válásközi párbeszéd szükségessége” című híres beszédéből, ami egy kis ablakot nyit arra, amit ez a jeles vallástanító akar: „Azoknak, akik a világot akarják megváltoztatni, először maguknak kell megváltozniuk. Hogy egy jobb világhoz vezető útra vezessenek rá másokat, meg kell tisztítaniuk belső világukat a gyűlölettől, rosszakarattól, féltékenységtől, és felékesíteni külső világukat az összes erénnyel. Akik eltávolodtak az önkontrolltól és önfegyelemtől, akiknek nem sikerült érzéseiket finomítani, először vonzóznak és éles elméjünek tűnhetnek. Azonban ők nem lesznek képesek másokat hosszabb távon inspirálni, és az általuk kiváltott érzések hamar tovaszállnak” (...) „Az a személy valódi emberi, aki tanul, tanít és ösztönöz másokat. Nehéz olyasvalakit emberinek tekinteni, aki tudatlan és nem vágyik tanulásra. Az is kérdéses, hogy vajon a tanult ember, aki példamutatóan nem újítja meg és fejleszti önmagát, teljesen embernek tekinthető-e.”³¹

A Pew Forum által több mint 200 országban végzett legfrissebb demográfiai felmérés szerint 1,57 milliárd muzulmán él ma a világon, akik a föld 6,8 milliárd lakosának 23 százalékát teszik ki. Összehasonlításképp: a 2005-ös adatok szerint a világon 2,25 milliárdan vallották magukat kereszténynek. A muszlimok több mint 60 százaléka Ázsiában található, 20 százalék körülire tehető pedig a Közel-Keleten és Észak-Afrikában élők száma. A muzulmánok kétharmada 10 országban él, amelyek közül hat Ázsiában (Indonézia, Pakisztán, India, Banglades, Irán és Törökország), három Észak-Afrikában (Egyiptom, Algéria és Marokkó), egy pedig

³¹ GÜLEN, Fethullah: *Tanulmányok, nézőpontok és vélemények*, New Jersey, Light, Somerset, 2006, 121–122.

Afrikában (Nigéria) található.³² Európában – az egyetlen kontinensen, amelynek a népessége csökkenni fog – a lakosság 10 százaléka muszlim lesz, miközben 100 millióval csökken majd az európai keresztények száma. Magyarország népessége a Pew szerint a 2010-es 9,98 milliőról 2050-re 8,54 millióra csökken majd, ezen belül a keresztények részaránya 81-ről 76,1 százalékra. A felekezethez nem tartozók aránya 18,6-ról 23,3 százalékra, a muszlimoké pedig kevesebb, mint 0,1 százalékról 0,4 százalékra emelkedik. A felmérés szerint az elkövetkező három és fél évtizedben világszerte 106 millióan fordítanak majd hátat a kereszténységnek, és 46 millióan térnek majd át más vallásokból Krisztus hitére.³³

A nagy hírű washingtoni Pew kutatóintézet 2015. április elején nyilvánosságra hozott előrejelzése szerint „a keresztény többségű országok száma 151-re csökken majd. Ennek a vallásnak a követőinek aránya Ausztráliában, Beninben, Bosznia-Hercegovinában, Franciaországban, Hollandiában, Új-Zélandon, Macedóniában és Nagy-Britanniában 50 százalék alá csökken majd. A briteknél, az ausztráloknál és a beninieknél még mindig ők lesznek legnagyobb vallási csoport, a franciáknál, a hollandoknál és az új-zélandiaknál azonban a felekezethez nem tartozók, Macedóniában és Bosznia-Hercegovinában pedig a muzulmánok”.³⁴

És mit szóljunk mi ehhez európai zsidók és keresztények? Az iszlám hódít és mi etikailag szenvedtünk vereséget. Erkölcsi erejüket bizonyítja, hogy nemcsak létszámuk, de a befolyásuk is nő. Az iszlám kardok és fegyverek nélkül győz. Az előregedő, önmagát reprodukálni sem tudó kontinensünknek szüksége van munkás kézre.

Mit mondunk erre? Legtöbbször semmit. Vagy legfeljebb „bölcs” kormányintézkedéseket, esetleg török segítséget várunk a bevándorlás visszaszorítására. No de akkor ki dolgozna, ki tartaná el öregeinket? A svájci kormány meg népszavazással akadályozta meg a mecsetek építését. No, de ettől a muszlim nem fog kevesebbet imádkozni, a keresztény meg nem fog többet templomba járni a kiürülő, műemlékekké öregező Isten házába.

A berlini fal leomlása óta Európa lázasan keresi az új ellenséget, és ezt a muszlimokban véli felfedezni. Pedig az Európában letelepedő muszlimok többsége épp úgy elítéli a terrorizmust, mint a keresztények. Abderraham Dahmane, az egyik legtekintélyesebb francia muszlim szervezet vezetője nem régen ezt nyilatkozta: „Mi úgy félünk a mi szélsőségeinktől, mint ahogyan a keresztények is félnek a saját integritáitól, például Monsignor Lefebvre-től. Mindnyájan tele vagyunk

³² http://www.hetek.hu/fokusz/2009.10/vilagfelmeres_az_iszlamrol_meglepo_eredmenyekkel Letöltés 2016. szept. 9.

³³ http://hvg.hu/vilag/20150403_Kutatas_a_keresztenyseg_es_az_iszlam_fog. Letöltés, 2016. szept. 9.

³⁴ http://hvg.hu/vilag/20150403_Kutatas_a_keresztenyseg_es_az_iszlam_fog. Letöltés, 2016. szept. 9.

félelmekkel: hiszen a társadalom munkanélküliséggel küszködik, minden bizonytalan.” Az európai muszlimok a szociológiai felmérések szerint általában szegények, konzervatív gondolkodásúak, családközpontúak és sokak meglepetésére nem bigottak. Nem a mecsetben élnek a vallási életüket, hanem otthon, de legtöbbször ott, a munkahelyen napjában ötször imádkozik. A Washington Egyetem kutatói szerint az európai muzulmánok integrálódni akarnak, csak a mi öngyilkos „halálkultúránk” „vívmányaiból” nem kérnek. A Gallup Intézet néhány évvel ezelőtti felmérése arról számol be, hogy a németországi és az Egyesült Királyság területén élő muszlimok körében az átlagosnál nagyobb a bizalom a bíróságok és a kormány iránt, mint a társadalom többi rétegeiben. Miért félünk tőlük? És miért félünk Fethullah Gülentől, aki nem hódítani akar, hanem párbeszédet akar folytatni, és szabadon akar tenni iskoláival, elfogulatlan kommunikációs eszközeivel, segélyszervezetivel a mindenféle hitű emberekért? Talán nem is tőle fél a török miniszterelnök, hanem a dialógustól, vagy azoktól a hívektől, akik vallásos muszlimként jobbítani akarják az országot meg a nagyvilágot? A „bársonykesztyűs diktatúrák” észrevették, hogy a pártokon kívüli civil szerveződések a diktatúrák legveszélyesebb ellenfelei, akik nem a nagypolitika ál-demokratikus manipulált küzdőterein küzdenek, hanem az emberek szemét nyitogatják egy békésebb élet lehetőségeire.

Az iszlám ereje Európában a kereszténység gyöngeségében rejlik. Etikailag szenvedtünk vereséget. Míg ők iskolákat építenek, tanítanak, szorgos munkával utánunk is takarítanak, és helyettünk elvégzik az „alja munkát”, mi arról vitatkozunk, hogy melyik párt ígéreteinek higgyünk. A kereszténység mellett és helyett kitalált valláspótlékaink nem adnak megoldást Európa morális válságára. Miért akarjuk elhithetni azt az alaptalan gyanút, hogy Fethullah Gülen terrorista és Európa elpusztításán, tönkretételén munkálkodik? 2008 elején Brüsszelben aláírták az Európai Unió és 400 iszlám szervezet kapcsolatát rendezni kívánó Európai Muszlim Chartát annak érdekében, hogy felszámolja a nyugati világ és az iszlám közötti előítéleteket. Teszünk-e érte valamit mi is, vagy csak homokba dugjuk a fejünket?

Miért bánt bennünket, hogy ők a Koránt olyan útmutatásnak tartják, ami ma is eligazít, miközben mi megfeledeztünk a Bibliáról, az Ószövetségről épp úgy, mint az Újszövetségről? Mikor döbbenünk rá, hogy minden európai égre mutató minaret az Örökkévaló Isten egy-egy felkiáltó jele? Bennünket imádságra, életforma-váltásra hív. Mert az európai iszlám a mi elaggott hitünk tehetetlenségének jele. Elfelejtettük már, hogy a mai ember mai kérdéseire mai választ kell adni. Az európai ellustult, mozgásképtelen kereszténységnek megújulásra van szüksége. Vissza kell találni a gyökerekig. Ezért nem árt Törökország sanda politikai manővereire odafigyelni.

Erdogan elnök politikai szándéka nyilvánvaló. A török iszlámot pártja politikai céljaira kívánja használni, aminek erős hagyománya van az iszlám világban, ahol „eleve hiányzik az állam és az egyház kettőssége. Eleve hiányzik minden dichotómia lehetősége, amely elvben megkülönböztetné és szembeállítaná egymással a

szent és a profán, a vallási és a világi, az egyházi és a világi érdekeket. Közösségi élet, gondolkodás és cselekvés, közösségi magatartás és társadalmi szerkezet nem kerülhetnek szembe egymással.”³⁵ Törökországban úgy tűnik, most szembeke-
rült. Erdogan és Gülen iszlámfogalma szöges ellentétben áll egymással. Míg a miniszterelnök vissza akarja hozni a vezérelvű, politizáló iszlám fogalmát, még inkvizíciós módszerek alkalmazásával is, addig Gülen egy nyugaton is elfogadható, etikai alapon álló, dialógusra kész iszlámot akar, ami választ ad mai világunk kérdéseire. Nem a politikát, hanem a társadalmat akarja befolyásolni, tanítani, az üzletemberek összefogásával gazdaságilag felemelni. Ehhez akar szerte a világon iskolaprogramjával angolul tudó, komputerhez értő embereket nevelni.

Erdogan egy modern iszlamizált Törökországot akar, Gülen pedig egy modern Törökországot, ahol szabadon élheti meg az állampolgár a hitét a társadalom javá-
ra, párbeszédben a többi vallással, nézettel. Úgy tűnik most, hogy Erdogan igazi ellenfele a dialógus, a politikától elválasztott vallás. Gülen szerint „a vallás kemény politikai dogmákra, vagy függetlenségi ideológiákra való felhasználása korlátokat állított az iszlám és a nyugat közé, az iszlám félreértését eredményezve. A belső és a külső politikai hatalmak között folyó konfliktusok oda vezettek, hogy sok értelmiségi is úgy kezdett tekinteni az iszlámra, mint egy harcos ideológiára, vagy politikai rendszerre, mintsem a vallásra, amely elsősorban az emberek szívét, lelkét és elméjét szólítja meg. Az iszlám, mint pártideológia jelenléte néhány muszlim országban, mint pl. Törökországban is, hozzájárult ehhez a rossz imázshoz. Nem csoda, hogy ebben az országban a gyakorló muszlimokra még saját honfitársaik is gyanúval tekintenek”³⁶ Erdogan másképpen gondolkodik. Ezért lett a békés, dialógust hirdető tanító birodalmának első számú ellensége.

³⁵ NÉMETH Pál: *Az iszlám*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010, 41.

³⁶ GÜLEN, M. Fethullah: *A vallások közötti párbeszéd szükségessége*, Ford: ALMAK Eszter in. *Keresztény -Zsidó Teológiai Évkönyv. 2010.* Szerkeszti Szécsi József, Budapest, Keresztény – Zsidó Társaság, 2011, 77.

TUDOMÁNYUNK
TÖRTÉNETE ÉS MŰHELYEI
